

І. А. Чухно,

к.держ.упр.,

доцент кафедри менеджменту і адміністрування

Національного фармацевтичного університету,

м. Харків

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

Визначено основні проблеми та перешкоди в управлінні регіональним розвитком. Означено необхідність використання інноваційних підходів в управлінні регіональним розвитком для забезпечення стабілізації соціально-економічної ситуації в країні та регіонах, а також забезпеченні стабільності в державі. Наведено основні підходи, використання яких в управлінні регіональним розвитком є доцільним в сучасних умовах.

Ключові слова: регіональне управління, регіональний розвиток, інноваційні підходи, інноваційне управління, кластери, державно-приватне партнерство.

У сучасних умовах проблеми регіонального управління в нашій державі набувають значної гостроти. Досвід показує, що існуюча система регіонального управління не відповідає вимогам сьогодення і вимагає структурної та змістовної перебудови.

Для забезпечення ефективності регіонального управління наразі необхідно вишукувати й використовувати нові сучасні підходи, що відповідають викликам часу й реальним соціально-економічним і суспільно-політичним умовам. Зокрема, такі підходи мають передбачати залучення суспільства, громадськості до управління розвитком територій, максимальне врахування інтересів територіальних громад при здійсненні управління регіональним розвитком, використання потенціалу регіонів.

Проблемам регіонального управління, державної регіональної політики та її реформування, забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів в науковій літературі приділяється значна увага. Зокрема, цим питанням присвячено праці О. Бобровської, В. Гейця, Б. Данилишина, М. Долішнього, Я. Жаліла, В. Керецмана, Е. Лібанової, О. Оболенського, Д. Стеценка та інших.

Метою статті є обґрунтування необхідності застосування та визначення основних інноваційних підходів в управлінні регіональним розвитком в сучасних умовах.

Сучасний стан соціально-економічного розвитку регіонів нашої держави свідчить про недостатню ефективність державної політики в цій сфері. Державна регіональна політика в результаті мала б забезпечити збалансований стабільний соціально-економічний розвиток регіонів, що дозволив би підвищити добробут населення та створити умови для забезпечення належного рівня і якості життя громадян не залежно від регіону чи місцевості, в якій вони проживають.

У сучасних умовах існуюча система державного та регіонального управління не здатна забезпечити досягнення такої мети. Соціально-економічний стан регіонів є досить слабким, а в останній період під впливом суспільно-політичних та економічних процесів, що відбуваються в державі, погіршується. Розвиток регіонів і окремих територій в їх межах є значно диференційованим, відсутня збалансованість його показників і достатня відповідність наявному потенціалу та природним, економічним, геополітичним, культурним та іншим особливостям конкретних регіонів, що його

визначають. Унаслідок кризових явищ, які характерні для економіки нашої держави на сучасному етапі, відбувається стрімке зниження рівня реальних доходів населення, зубожіння значної його частини, особливо це стосується регіонів і територій, що й до цього характеризувалися більш слабким рівнем соціально-економічного розвитку.

Погіршення соціально-економічного стану регіонів, зниження рівня і якості життя населення, за відсутності дієвих заходів з боку держави щодо зупинення подальшого спаду та подолання його негативних наслідків призводять до подальшої дестабілізації ситуації в нашій країні. Це ставить у ряд першочергових пріоритетів державної політики необхідність пошуку, розробки і внесення обґрунтованих змін в систему регіонального управління, з урахуванням основних проблем та недоліків, що були присутні в ній в попередні періоди, сучасного досвіду розвинених країн у цій сфері та пошуку нових дієвих підходів до управління регіональним розвитком.

Сукупність цілей і варіантів державного управління регіональною соціально-економічною системою утворює концепцію розвитку регіону й довгострокову стратегію, під реалізацією якої організуються спеціальні фінансові механізми та відповідні системи управління [5, с. 117]. Кризові явища в економічній сфері розвитку регіонів призводять до поступового погіршення показників соціальної сфери, спад яких відбувається не так стрімко, але може тривати досить довго, що в підсумку негативно відобразиться на інших сферах суспільного життя і стабільності в регіоні та державі. Тому розробка і впровадження заходів щодо зменшення негативних наслідків у соціальній сфері, забезпечення її стабілізації і розвитку має велике значення на сучасному етапі. При цьому, основними пріоритетами при реалізації соціально-економічної концепції розвитку регіонів України, які мають очевидний соціальний зміст, В. Дубницький називає: соціальний розвиток території, забезпечення базового рівня соціальних благ і послуг, які надаються громадянам; забезпечення суспільно прийнятого рівня безпеки; забезпечення необхідного рівня інноваційно-маркетингового потенціалу територій; формування сучасного соціокультурного та інноваційного середовища регіону за участю інших суб'єктів; формування необхідного рівня ринкової інфраструктури регіональних ринків і розвитку регіональної системи підприємництва. Також важливими й актуальними є питання співробітництва органів влади та бізнесу [5, с. 124].

Основні проблеми, що існують у сучасному управлінні регіонами викликані низкою причин, серед яких можна виділити: недосконале нормативно-правове забезпечення управління регіонами; відсутність системності і комплексності при розробці і реалізації державної регіональної політики в цілому та програм і стратегій регіонального розвитку зокрема; надмірна централізація питань управління регіональним розвитком, що призводить до недостатнього врахування інтересів і особливостей регіонів в управлінні ними; слабкість інститутів громадянського суспільства та низький рівень залученості територіальних громад до вирішення питань місцевого розвитку; недоліки у фінансовому забезпеченні питань регіонального управління (відсутність достатніх фінансових ресурсів у місцевих бюджетах, залежність від державних субвенцій, невміння та неготовність представників органів управління регіонального та місцевого рівня до пошуку альтернативних джерел фінансування питань розвитку власних територій). Кризові явища в економіці нашої держави, які характеризуються значним коливанням валютних курсів, падінням національної валюти, скороченням ринків збуту, стрімким зниженням реальних доходів населення вже призвели до значного погіршення стану багатьох українських підприємств, матимуть наслідком подальший спад в економічній сфері та зубожіння населення, що істотно ускладнить наявні проблеми в управлінні регіональним розвитком.

У сучасних умовах державі необхідно приділити першочергову увагу розробці та реалізації заходів щодо мінімізації наслідків економічної кризи та стабілізації економіки України. Одним із напрямів забезпечення подальшого розвитку економіки держави в умовах європейської інтеграції нашої країни є підтримання курсу на інноваційний розвиток економіки держави та регіонів. Адже лише таке її спрямування може забезпечити конкурентоспроможність нашої держави в подальшій перспективі.

При цьому слід зазначити, що управління в сучасних умовах є однією з найбільш динамічних сфер і без використання інноваційних підходів до управління, в тому числі до управління регіональним розвитком, складно забезпечити не лише його ефективність, а й відповідність вимогам часу.

І. Дегтярьова погоджується з думкою, що інноваційний розвиток регіону потребує інноваційних підходів до його забезпечення, що обумовлює трансформації і в самій регіональній системі. Для забезпечення інноваційного розвитку регіонів необхідні якісно нові, інноваційні підходи в регіональному управлінні. Але на сьогодні для такої діяльності ні місцеві політики, ні спеціалісти місцевих органів влади ще не готові. І ті, й інші, як свідчить практика, орієнтовані на швидкі результати, тоді як запровадження інноваційних інструментів регіонального розвитку потребує тривалого часу [4, с. 7–8].

Для сучасної регіональної політики як на державному, так і на регіональному рівні переважно характерними є традиційні підходи до управління регіональним розвитком. Проте їх використання у складних умовах не може забезпечити достатній рівень ефективності управління, що дозволив би стабілізувати і покращити показники соціально-економічного розвитку в нашій державі.

Складний стан соціально-економічного розвитку регіонів і тенденція до його подальшого погіршення внаслідок суспільно-політичних і економічних процесів у нашій державі вимагають пошуку інноваційних підходів до управління регіональним розвитком, здійснення суттєвих реформ у цій сфері, що дозволять докорінно змінити ситуацію.

Як зазначає О. Бобровська, до формування інноваційного управління слід використати системно-інтегративний підхід, що дозволяє об'єднувати елементи всіх типів управління, визначати зміст інноваційності управління і його складові. Інноваційність елементів і зміст інноваційного управління спрямовані на розв'язання проблем інноваційного розвитку, на створення і раціональне поєднання інноваційних процесів в усіх суміжних і споріднених секторах суспільної діяльності. Інноваційне управління повинно будуватись на врахуванні, цілеспрямуванні, координації впливу їх складових і змісту на кінцеві результати інноваційного соціально-економічного розвитку [2, с. 23].

Використання інноваційних підходів в управлінні регіональним розвитком на основі застосування різних елементів і типів управління, поєднання традиційних та інноваційних підходів та методів управління, максимального врахування поточного стану, потенціалу та інтересів розвитку конкретних регіонів, може дозволити сформувати обґрунтовану і дієву систему управління регіональним розвитком, що здатна подолати існуючі проблеми та перешкоди в управлінні регіональним розвитком та вирішити наявні проблеми соціально-економічного розвитку регіонів. Такі зміни, в першу чергу, вимагають системності в розгляді регіону, його стану, проблем та управлінні ним.

Відносно до соціальної складової регіонального розвитку А. Дегтяр зазначає, що системний підхід базується на ідеї цілісності розвитку соціальної сфери регіону. Він припускає, що органи управління, які втілюють нововведення на управлінському рівні, мають образ того, що вони хотіли б отримати в перспективі і, виходячи з цього, визначають послідовність дій. Мета вибудовування пріоритетів на основі образу

прогнозованого стану соціальної сфери – забезпечити такий перехід до майбутнього стану, при якому, по-перше, не порушується стабільне функціонування соціальної сфери, по-друге – вибір нововведень здійснюється на основі критерію результативності по відношенню до всієї системи [3].

Говорячи про управління регіональним розвитком на основі системного підходу, необхідно враховувати всі його складові (не лише соціально-економічні), розглядати регіон як систему, вплив на одну із складових якої викличе зміни в інших складових, а негативні показники в якійсь із сфер призведуть до загального погіршення стану розвитку регіону. Таким чином, забезпечення позитивної динаміки регіонального розвитку є можливим лише при формуванні і реалізації такої політики державного управління регіональним розвитком, що розглядатиме регіон як систему і буде спрямована на забезпечення поступального покращення всіх сфер його діяльності.

Застосування інноваційних підходів до регіонального розвитку має бути зорієнтовано на таке:

- посилення внутрішньої мотивації на регіональному (місцевому) рівні до соціально-економічного зростання;
- створення на регіональному рівні ефективних господарських структур, орієнтованих на інтенсифікацію використання наявного на місцях ресурсного потенціалу;
- формування на регіональному (та міжрегіональному) рівні конкурентних виробничих систем інноваційного типу;
- першочергове задоволення внутрішніх потреб територій за рахунок власних і залучених ресурсів [6, с. 6].

У світовій практиці використовується досить широкий спектр підходів до управління територіями, що в реаліях нашої держави можуть вважатися інноваційними. В узагальненому вигляді можна виділити два їх напрями: підходи, що передбачають застосування методів та інструментів менеджменту комерційної сфери в регіональному управлінні (наприклад, це може бути використання підходів проектного менеджменту, підвищення уваги до ефективності здійснюваних заходів, в тому числі економічної, дієві системи мотивації персоналу (з використанням економічних методів мотивації), підвищення спрямованості на клієнта – громадянина тощо); підходи, що передбачають активне залучення громадських організацій, громади, місцевих бізнес-структур до процесів управління регіональним розвитком (залучення громади до створення і реалізації програм регіонального розвитку, державно-приватне партнерство тощо).

Ці підходи в тій чи іншій мірі вже впроваджувалися в життя в нашій державі. Проте внаслідок низки причин, зокрема, таких як: слабка зацікавленість громадських організацій і бізнес-структур; впровадження їх за принципом згори донизу; психологічна та професійна неготовність представників органів державного управління та місцевого самоврядування до роботи на основі інноваційних підходів; відсутність вираженого нормативно-правового забезпечення реалізації таких підходів, у тому числі захисту інтересів представників недержавного сектора; відсутність реальної зацікавленості державних органів у їх упровадженні та підтримці; відсутність комплексності та системності в їх застосуванні тощо, вони виявилися мало або неефективними і не зіграли позитивної, стимулюючої ролі в забезпеченні розвитку регіонів.

На думку багатьох учених, інноваційність підходів до регіонального розвитку має бути реалізована передусім у таких напрямках: використання каталізаторів і мультиплікаторів регіонального розвитку; мотивація регіонів до саморозвитку, диверсифікація сфер економічної активності, пошук і задіяння прихованого потенціалу

розвитку; подолання патерналістських очікувань, мінімізація дотаційних і субвенційних механізмів підтримки регіонів [6, с. 6].

Серед відомих інноваційних підходів до управління регіональним розвитком у сучасних умовах на особливу увагу заслуговують таких:

– кластери – створення умов для виникнення і розвитку кластерів у різних сферах життєдіяльності регіону, сприятиме об'єднанню наукового і виробничого потенціалу регіонів, при правильному застосуванні може сприяти вирішенню стратегічних завдань регіонального розвитку, покращанню соціально-економічних показників та розбудові виробничої і соціальної інфраструктури регіону. При цьому слід урахувувати, що попередній досвід створення кластерів на основі ініціативи владних структур та адміністративного примусу виявився неефективним, роль держави в цьому питанні повинна полягати в розробці ідеї, створення режиму підтримки для учасників кластеру тощо;

– державно-приватні партнерства – основною задачею створення такого партнерства, виходячи із досвіду зарубіжних країн, є забезпечення розвитку соціальної інфраструктури та задоволення соціальних і побутових потреб населення. У нашій державі створені і діють державно-приватні партнерства у відповідних сферах, проте внаслідок недосконалості законодавства в цьому питанні, слабого захисту інтересів приватного партнера, нестабільності правового поля і великій залежності цих партнерств від політичної ситуації такі партнерства не отримали значного поширення і їх діяльність не є достатньо ефективною;

– міжрегіональне співробітництво – в сучасних умовах цей підхід до управління регіональним розвитком набуває особливої актуальності і може принести значний зиск як окремим регіонам так і державі в цілому. Створення різних типів міжрегіонального співробітництва в економічній, соціальній, культурній, освітній та інших сферах, окрім підвищення потенціалу розвитку регіонів і досягнення безпосередніх економічних чи соціальних результатів від такої взаємодії сприятиме налагодженню міжрегіональних зв'язків, які ускладнились унаслідок суспільних процесів, що відбувалися в нашій державі останнім часом та тривалої спекуляції значної частини політичних сил на регіональних відмінностях. Міжрегіональне співробітництво з іншими країнами сприятиме посиленню потенціалу і темпів розвитку прикордонних регіонів, а також подальшій інтеграції України в європейське співтовариство.

Упровадження інноваційних підходів в управлінні регіональним розвитком вимагає зміни розуміння сутності і процесу управління регіоном у сучасному суспільстві. Як уже зазначалося, воно може бути ефективним лише при дотриманні принципів системності та комплексності при розробці відповідних заходів і здійсненні управлінського впливу. Забезпечити таку комплексність має впровадження в управлінні регіональним розвитком таких напрямів, як: формування інноваційної інфраструктури в регіоні; формування інноваційної культури як серед держслужбовців та представників органів місцевого самоврядування, так і в бізнес-середовищі регіону; використання творчого потенціалу; налагодження максимальної співпраці між бізнесом, владою і громадськістю; пошук і освоєння нових напрямів і джерел залучення коштів (наприклад, фонди регіонального розвитку, місцеві меценати, гранти європейських організацій тощо); децентралізація в управлінні регіональним розвитком; використання потенціалу регіонів при забезпеченні узгодження регіональних інтересів із загальнодержавними; здійснення освітніх та пропагандистських заходів, спрямованих на забезпечення змін у свідомості громадян, в сприйнятті ними власної ролі в процесі регіонального розвитку, навчання, формування схильності до інновацій тощо.

Для здійснення таких змін в управлінні регіональним розвитком необхідна наявність відповідного правового поля. Методологія дослідження проблемних питань становлення та розвитку інноваційних механізмів державного управління регіональним розвитком у незалежній Україні відповідно до стратегічного напрямку держави – набуття відповідності критеріям на вступ до ЄС має здійснюватися через адаптацію правових засад функціонування органів влади, формалізацію публічно-адміністративних структур демократичного врядування [1, с. 92].

Отже, сучасний стан соціально-економічного розвитку регіонів, значні диспропорції, якими характеризується розвиток різних регіонів, незбалансованість такого розвитку та нездатність держави подолати вказані проблеми свідчать про низьку ефективність сучасної регіональної політики. Для вирішення проблем регіонального розвитку в сучасних динамічних умовах необхідним вважається застосування інноваційних підходів в управлінні ними. Обґрунтоване і виважене застосування інноваційних підходів в управлінні регіональним розвитком на засадах системності та комплексності є необхідною умовою та запорукою стабілізації соціально-економічного стану регіонів в поточному періоді та забезпечення умов для їх подальшого розвитку.

Перспективи подальших розвідок з цієї проблематики полягають у визначенні особливостей застосування окремих інноваційних підходів в управлінні регіональним розвитком з точки зору конкретних умов та забезпечення комплексного розвитку регіонів України.

Література:

1. Баштанник В. Інноваційні механізми державного управління регіональним розвитком / В. Баштанник // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2012. – Вип. 4 (15). – С. 87–94.
2. Бобровська О. Інноваційне управління як важіль і джерело інноваційного розвитку регіонів [Електронний ресурс] / О. Бобровська // Публічне управління: теорія та практика. – 2011. – № 4 (8). – С. 20–27. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua>.
3. Дегтяр А. О. Особливості використання інноваційного підходу до управління соціальною сферою на регіональному рівні [Електронний ресурс] / А. О. Дегтяр // Государственное регулирование научно-образовательного обеспечения подготовки конкурентоспособных специалистов в сфере гражданской защиты : материалы международной онлайн конференции. – Режим доступу : <http://nuczu-conference.com>.
4. Дегтярьова І. О. Інструменти інноваційного розвитку регіону: зарубіжний та вітчизняний досвід застосування [Електронний ресурс] / І. О. Дегтярьова // Державне управління: теорія та практика. – 2010. – № 1. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua>.
5. Дубницький В. І. Регіональна соціально-економічна система: теоретичні аспекти державного управління та процесу розвитку / В. І. Дубницький, К. В. Фокіна-Мезенцева // Економічні інновації. – 2012. – Вип. № 51. – С. 116–125.
6. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: аналіт. доп. / С. О. Біла, Я. А. Жаліло, О. В. Шевченко, В. І. Жук [та ін.] ; за ред. С. О. Білої. – К. : НІСД, 2011. – 80 с.

Chukhno I. A. Innovative approaches in the management of regional development

In the article the main problems and obstacles in managing regional development are identified. The need for innovative approaches in the management of regional development for stabilization of socio-economic situation in the country and regions, and ensuring stability in state have been determined. The basic approaches, which use in the management of regional development is appropriate in the present conditions are identified.

Key words: regional management, regional development, innovative approaches, innovative management, clusters, public-private partnership.

Надійшла до редколегії 10.02.2015 р.